

DOCENTENHANDLEIDING

Educatief programma

Tijdreis *1850*

INLEIDING

Beste docent,

Binnenkort komt u met uw klas naar het Zaans Museum en Molen het Jonge Schaap. Wij kijken uit naar uw komst! In deze handleiding vindt u meer informatie en handreikingen om het bezoek goed te kunnen voorbereiden.

Tijdreis 1850: Arbeiders & Molenaars is een spannende ontdekkingsstocht over de Zaanse Schans, ontwikkeld door het Zaans Museum en de Zaanse Molen. Tijdens het programma nemen we u en uw leerlingen mee terug in de tijd, naar het jaar 1850. Een tijd waarin ook kinderen werkten. De tijd van de industrialisatie.

Tijdens het programma volgen leerlingen een mooie route over de Zaanse Schans. We wandelen langs de molens, Zaanse houten huisjes en brengen een bezoek aan het Wevershuis en houtzaagmolen Het Jonge Schaap. Op al deze locaties maken de leerlingen kennis met ambachten rondom scheepvaart en scheepsbouw, zoals het zeildoek weven en het windgezaagd hout zagen.

Wij wensen u en uw leerlingen veel plezier!

Afdelingen educatie van het Zaans Museum en de Zaanse Molen

PRAKTISCHE INFORMATIE

Doelgroep	Basisonderwijs, groep 5 t/m 8
Duur	2 uur (excl. reistijd)
Locatie	Start programma bij Zaans Museum Schansend 7 1509 AW Zaandam
Telefoon	075 681 00 00
Contact	Boeking & rooster: Sares Marimuthu via sales@zaansmuseum.nl Inhoud: Imre Besanger via i.besanger@zaansmuseum.nl
Website	www.zaansmuseum.nl

Bereikbaarheid & parkeren

Per auto:

Vanuit Amsterdam A8 richting Zaanstad/Purmerend, afslag Purmerend A7. Volg dan de borden Zaanse Schans. Vanuit Alkmaar richting Wormerveer/ Zaandam. Volg dan de borden Zaanse Schans.

Het parkeerterrein gelegen naast het Zaans Museum is eigendom van de Zaanse Schans. Boekt u een educatief programma voor het basisonderwijs bij het Zaans Museum dan zijn de kosten voor het parkeren daarbij inbegrepen. LET OP: uw parkeerkaart wordt door de museumdocent bij de balie van het Zaans Museum gevalideerd. De gratis parkeerkaart is niet te verkrijgen bij de betaalautomaat op het terrein.

Per trein:

Vanaf Amsterdam CS neemt u de stoptrein richting Uitgeest tot station Zandijk Zaanse Schans. Vervolgens loopt u in ongeveer 20 minuten naar het Zaans Museum.

Per bus:

Vanaf station Amsterdam CS vertrekt ieder kwartier een Connexxionbus (lijn 391) naar de Zaanse Schans. U stapt uit naast het Zaans Museum.

Verhinderend

Mocht u, om welke reden dan ook, niet kunnen komen, geeft u dit dan uiterlijk 24 uur voor aanvang van het educatief programma door aan Yvonne Zwart via sales@zaansmuseum.nl of 075-6810000. Als u minder dan 24 uur van tevoren afzegt of zonder afzeggen niet op het afgesproken moment in het museum verschijnt, worden extra kosten van €50,- in rekening gebracht.

De Zaanstreek is een van de oudste industriegebieden van Europa. Hier werden veel schepen gebouwd. Voor schepen heb je planken en zeilen nodig. Door de uitvinding van de krukas konden er in de molens veel planken worden gezaagd. Zaanse arbeiders weefden het zeildoek voor de schepen. Kruip in de huid van een arbeider of molenaar uit 1850. Tijdens hun route over de Zaanse Schans komen de leerlingen langs de molens en vele huisjes. Ze bezoeken molen Het Jonge Schaap en het Wevershuis. Zo ontdekken de leerlingen hoe het was om op te groeien in 1850.

Dit programma is een samenwerking tussen het Zaans Museum en de Zaansche Molen.

DOELEN

Lesdoelen

- De leerling leert over het dagelijks leven van leeftijdsgenootjes in de 19e eeuw en kan enkele hiervan kenmerken benoemen
- De leerling maakt kennis met het ambacht zeildoek weven en kan uitleggen waarom de Zaankanters hier goed in waren
- De leerling kan de werking van de krukas beschrijven en uitleggen wat de uitvinding van de krukas betekende voor het mechanisch hout zagen
- De leerling kan het verband tussen het hout zagen door middel van windkracht, het zeildoek weven en de Zaanse scheepsbouw beschrijven

Aansluiting kerndoelen

Nederlands

1. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.
2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.
3. De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

Oriëntatie op jezelf en de wereld - Natuur en techniek

44. De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.
48. Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken.

Oriëntatie op jezelf en de wereld - Tijd

51. De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.
53. De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

Kunstzinnige oriëntatie

56. De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

OPBOUW VAN HET PROGRAMMA

1) Voorbereidende les in de klas (ca. 30 minuten)

U kunt ter voorbereiding op het bezoek samen met de leerlingen een mindmap maken over het leven van kinderen in 1850. Aan de hand van de uitkomsten kunt u met de leerlingen praten over verschillen tussen vroeger en nu, kinderarbeid en industrialisatie. Een andere optie is bekijken van filmpjes over de industrialisatie op SchoolTV.

2) Bezoek Zaanse Schans: Houtzaagmolen Het Jonge Schaap en het Wevershuis

Leerlingen worden welkom geheten door twee museumdocenten. Zij nemen de leerlingen mee naar de Zaanse Schans. Op de Zaanse Schans ontdekken de leerlingen door middel van doe-opdrachten hoe leeftijdsgenootjes in 1850 leefden. Ze bekijken molens, Zaanse huisjes en ontdekken het ambacht van zeildoek weven.

3) Lessuggesties ter verwerking op school

Er worden verschillende suggesties gedaan om in de klas verder te gaan met wat de leerlingen in het museum ervaren hebben.

VOORBEREIDENDE LES IN DE KLAS

Optie A

Vorm: Mindmap – Kind in 1850

Duur: ca. 30 minuten

Materiaal: papier en potloden
school/digibord

Vertel de leerlingen dat ze binnenkort naar het Zaanse Museum en de Zaanse Schans gaan. Ze gaan ervaren hoe Zaanse kinderen in 1850 leefden, de tijd van de industriële revolutie. Ook komen ze veel te weten over ambachten die met de scheepsbouw te maken hebben.

Geef de leerlingen een vel papier en een potlood.

Ze krijgen nu 1 minuut om op te schrijven hoe zij denken dat kinderen in 1850 leefden. Help de leerlingen eventueel door ze te wijzen op dingen uit het dagelijks leven, zoals school, hobby's, wonen etc.

Schrijf nu midden op het bord 'Kind in 1850' en laat de leerlingen woorden noemen die ze hebben opgeschreven. Noteer deze rondom 'Kind in 1850' (of laat ze dit zelf op het bord schrijven). Probeer zoveel mogelijk verschillende woorden te verzamelen.

Bekijk nu gezamenlijk de mindmap. Wat valt op? U kunt nu met de leerlingen clusteren. Bijv: Bepaal samen een top-10 van woorden. Welke werden het meeste genoemd of zijn het belangrijkste? Onderstreep deze woorden.

Aan de hand van de resultaten kunt u met de leerlingen het gesprek aangaan over de industrialisatie en kinderarbeid.

Hoe vergelijken de leerlingen hun eigen leven met dat van kinderen in 1850? Wat is er anders? Zijn er ook overeenkomsten?

Optie B

Het is handig als de leerlingen al wat weten van de industriële revolutie voordat ze naar het museum komen. Op SchoolTV zijn verschillende geschikte filmpjes die u met uw leerlingen kunt bekijken.

Bijvoorbeeld afleveringen van de serie 'Welkom in de IJzeren Eeuw'.

<https://schooltv.nl/video/welkom-in-de-ijzeren-eeuw-arm-en-rijk/>

BELANGRIJK: VERDEEL DE KLAS VAN TE VOREN IN TWEE GROEPEN

MUSEUMBEZOEK

Duur: 2 uur, excl. reistijd

Vorbereiding leerkracht:

- Klas in twee groepen verdelen.
- Drie extra begeleiders regelen die meedraaien in het programma
- Evt. het resultaat van de voorbereidende les meenemen.
- Doorlezen rol leerkracht en ouders (zie hieronder).

Meld u op tijd in het Zaans Museum.

De museumdocenten heten u en uw leerlingen welkom en nemen de leerlingen mee naar de Zaanse Schans. Na een korte klassikale introductie gaat de klas in twee groepen aan het werk. Het bezoek wordt gezamenlijk afgesloten.

Toelichting programma

Het schoolprogramma wordt begeleid door twee museumdocenten. Tijdens de klassikale introductie vertelt de museumdocent dat de leerlingen vandaag terug gaan in de tijd, naar het jaar 1850. Een tijd waarin ook kinderen werkten. Het was de tijd van de industrialisatie. De museumdocent bespreekt kort met de kinderen wat ze al weten van deze periode. Ook wordt de voorkennis van leerlingen over scheepsbouw geactiveerd. Daarna wordt de klas in twee groepen gesplitst. De leerlingen gaan de Zaanse Schans op en doen onder leiding van de museumdocent verschillende doe-opdrachten. Ook bezoeken ze het Wevershuis en houtzaagmolen Het Jonge Schaap. Het programma wordt klassikaal afgesloten. Samen met de leerlingen bespreken de museumdocenten de belangrijkste verschillen tussen het leven van kinderen vroeger en nu.

BEGELEIDING DOOR DE LEERKRACHT EN DRIE BEGELEIDERS/ouders

Het is fijn als er naast u drie ouders/begeleiders tijdens het bezoek aanwezig kunnen zijn. U en de ouders kunnen dan met een van de groepjes meelopen. Het kan erg druk zijn op de Zaanse Schans. De museumdocenten zullen u en de ouders dan ook vragen om achteraan de groep te lopen om ervoor te zorgen dat er niemand achter blijft.

Ter voorbereiding: de rol van de leerkracht en de begeleiders

Rol ouders

Het Zaans Museum en de Zaanse Molen beseffen zich dat veel ouders zich ieder schooljaar inzetten om de kinderen naar het museum te begeleiden en zelfs het vervoer te regelen. Dit stellen wij enorm op prijs.

Wij vragen ten minste drie begeleidende ouders om samen met u, de leerkracht, met een groepje mee te lopen. Er dienen twee begeleiders vanuit school mee te gaan met één groepje. Overige ouders kunnen op eigen gelegenheid de Zaanse Schans bekijken, een kopje koffie drinken in het Museum Café of ook aansluiten bij het schoolprogramma.

Wat vragen we van u, leerkracht?

U bent verantwoordelijk voor de orde en het gedrag van de leerlingen. U kent de leerlingen beter dan onze museumdocenten en u kunt ingrijpen als dat nodig is.

Huisregels

Wij waarderen het als u de huisregels (zie bijlage) met de kinderen en ouders doorneemt.

Wij willen natuurlijk dat het museumbezoek een plezierige en leerzame ervaring voor de leerlingen is. Alle partijen spelen hierin een grote rol: de medewerkers van het museum, de leerkracht en de begeleiders (ouders).

Wij verheugen ons op een prettige samenwerking!

LESSUGGESTIES TER VERWERKING OP SCHOOL

Vak: Oriëntatie op jezelf en de wereld/geschiedenis, Beeldend, Nederlands

Duur: afhankelijk van de gekozen werkvorm

Materiaal: afhankelijk van de gekozen werkvorm

- Optie A: Papier, verf of kleurpotloden
- Optie B: Digibord, potloden, uitgeprinte werkbladen
- Optie C: Producten zoals thee, een t-shirt, sportschoenen, speelgoed etc., grote vellen papier, potloden, stiften etc.

Optie A (groep 5 – 6)

De leerlingen hebben tijdens het bezoek aan de Zaanse Schans meer geleerd over het leven van kinderen in 1850. Ze hebben ervaren dat kinderen vroeger ook werkten, bijvoorbeeld in molens of weverijen. Stel de leerlingen nu de volgende vraag: stel, jij moest vroeger een centje bijverdienen... kun je bedenken hoe je dat zou doen? Denk aan de plekken die je gezien hebt op de Zaanse Schans. Maak een tekening of schrijf er een verhaal over.

Optie B

Maak gebruik van de vensterles *Verzet tegen Kinderarbeid* van Entoen.nu.

<https://www.canonvannederland.nl/nl/kinderarbeid/lessen/vensterles-verzet-tegen-kinderarbeid>

Optie C (groep 7 – 8)

Vertel leerlingen kort over het afschaffen van kinderarbeid in Nederland. Op de website van Entoen.nu is veel achtergrondinformatie te vinden.

Laat de leerlingen daarna onderzoek doen of er op andere plekken ter wereld nog kinderarbeid bestaat. Verdeel de klas in groepjes en geef ieder groepje een product. Bijvoorbeeld een pakje thee, een t-shirt, speelgoed, sportschoenen, een tapijt. Laat de leerlingen onderzoeken hoe het product gemaakt is en of er bij de productie gebruik gemaakt is van kinderarbeid.

Vragen die de leerlingen over het product kunnen stellen:

- In welk land is het gemaakt?
- Hoe wordt het product gemaakt?
- Werken er ook kinderen? Hoe oud zijn de kinderen?
- Wat voor werk moeten de kinderen doen?
- Hoe zijn de werkomstandigheden?
- Waarom moeten de kinderen werken?
- Gaan ze naar school?

Laat de leerlingen hun bevindingen presenteren door middel van een poster.

Bijlage - Huisregels

Op tijd

Zorg dat u op tijd aanwezig bent in verband met de planning van het programma. Wij moeten ons aan de afgesproken eindtijd houden. Heeft u onverhoopt toch vertraging? Bel dan de informatiebalie van ons museum: (075) 681 00 00.

Begeleiding

De leerkracht en begeleiders zijn verantwoordelijk voor het verloop van het bezoek en het gedrag van de leerlingen. Zorg voor voldoende begeleiding en bereid de leerlingen voor op het museumbezoek.

Niet aanraken!

Een museum laat unieke en authentieke voorwerpen zien. Deze mogen niet worden aangeraakt. De objecten kunnen door aanraking onherstelbare schade oplopen.

Overlast

De leerlingen mogen andere bezoekers geen overlast bezorgen. Hollen en schreeuwen wordt niet op prijs gesteld. Aanwijzingen van het museum personeel moeten dan ook worden opgevolgd.

Eten en drinken

Er mag niet gegeten (dus ook geen kauwgom en snoep), gedronken en gerookt worden in het museum.

Jassen, tassen en mobieltjes

De jassen en de tassen worden in de kluisjes bij de garderobe achtergelaten. Mobieltjes blijven in de tassen achter.

Over het Zaans Museum

In het Zaans Museum op de Zaanse Schans maak je kennis met een wereldberoemd stukje Nederland. Het Nederland van de molens, de industrie, de groene houten huizen, maar ook van de koopmansgeest, het harde werken en de kenmerkende no-nonsens mentaliteit. Het Zaans Museum staat midden in het fameuze Hollandse landschap: het zeventiende-eeuwse oneindige laagland, met aan de horizon de fabrieken en die typisch Hollandse wolkenluchten. De rijke collectie van het museum onthult verhalen van de bewoners, hun leven en werken, de vele innovaties en het industrieel erfgoed. Geniet van de schilderijen van Hollandse landschappen met molens, de prachtige Zaanse streekdracht, sjeekburgerlijke gebruiksvoorwerpen en spannende sporen uit de verdwenen walvisvaart.

Over het Wevershuis

Waan je voor even in 1850! In het Wevershuis op de Zaanse Schans ontdek je alles over het oud-Hollandse ambacht zeil- en molendoekweven. In dit huis woonden en werkten eeuwenlang zeildoekwevers met hun gezinnen, met twee families te midden van vijf weefgetouwen. De Zaanse dorpen Krommenie en Assendelft ontwikkelden zich vanaf de zeventiende eeuw tot hét centrum van de Nederlandse zeildoekweverij. In deze tijd kwam namelijk de scheepsbouw tot bloei in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, vanwege de belangrijke positie in de wereldhandel.

Over de Zaaansche Molen

Al bijna 100 jaar zet Vereniging De Zaaansche Molen zich in voor de Zaanse industriemolens. Vandaag telt de vereniging 3600 leden en worden er 13 historische industriemolens beheerd. Acht daarvan staan op of bij de Zaanse Schans. De geschiedenis van de Zaanse industriemolens wordt verteld in het Molenmuseum. Die geschiedenis gaat eeuwen terug. Sinds 1600 zagen de molens hier hout, malen ze verfstoffen, slaan ze olie en verwerken ze voedingsstoffen. De Zaanse industriemolens waren een belangrijke motor voor het succes van Nederland in de Gouden Eeuw. Ooit stonden hier meer dan 600 van deze houten fabrieken tegelijkertijd te draaien. De Zaaansche Molen houdt die geschiedenis levend door de verhalen van de molens, de molenaars en het molenvolk tot leven te brengen.

Colofon

Ontwikkeling programma: Zaans Museum / Janneke Francissen / Imre Besanger; Zaaansche Molen / Resi Veenman en Ursulien van Berge-Bakkum
Mei 2023